

Hekkebiologien til vipe, og litt om kartlegging av hekkegrupper

Gaute Grønstøl

Foto i denne presentasjonen er opphavsrettslig beskyttet

Innhold

Del 1: Hekkebiologi

- Fluktspill
- Kamp
- Kurtise og paring
- Reir, egglegging og ruging
- Habitat og hekketerritorium
- Flerkoneri
- Matvaner
- Eggrøveri
- Merkingfangst
- Ungeperiode

Del 2: Kartlegging av hekkegrupper

- Skjul
- Telling av territorier og reir
- Identifisering av individer
- Peiling av reir
- Reir og jordbruksaktivitet
- Merking av reir
- Vurdering av reiralder og klekkesidspunkt
- Vurdering av eggkapskilder
- Vurdering av kyllingoverlevelse
- Vipe er en paraplyart

Del 1: Hekkebiologi

Vi-vipp! seier vipa,
ho rid så høg ein hest.
Fjør hev ho i hatten,
og fløyels kufte
og kvite silkevest.

Fra Haugtussa av Arne Garborg

Fluktspillet

Hanner i parallellflukt

Kamp

Kamp

NRK

Kurtise

Kurtise

Paring

Egglegging

NRK

Reiret

Reiret

Reiret

Reiret

Reiret

Reiret

Ruging

Ruging

Habitatet

Gode vipemarker:

- Engsmark
- Beitemark
- Grasmark

Vipene liker:

- Kort gress
- Saktevoksende gress
- Glissen vegetasjon
- Vannkilde
- Meitemark
- Lite buskas
- Lav-intensitiv drift

Habitatet

Gode vipemarker:

- Engsmark
- Beitemark
- Grasmark

Vipene liker:

- Kort gress
- Saktevoksende gress
- Glissen vegetasjon
- Vannkilde
- Meitemark
- Lite buskas
- Lav-intensitiv drift

Habitatet

Gode vipemarker:

- Engsmark
- Beitemark
- Grasmark

Vipene liker:

- Kort gress
- Saktevoksende gress
- Glissen vegetasjon
- Vannkilde
- Meitemark
- Lite buskas
- Lav-intensitiv drift

Habitatet

Gode vipemarker:

- Engsmark
- Beitemark
- Grasmark

Vipene liker:

- Kort gress
- Saktevoksende gress
- Glissen vegetasjon
- Vannkilde
- Meitemark
- Lite buskas
- Lav-intensitiv drift

Habitatet

Gode vipemarker:

- Engsmark
- Beitemark
- Grasmark

Vipene liker:

- Kort gress
- Saktevoksende gress
- Glissen vegetasjon
- Vannkilde
- Meitemark
- Lite buskas
- Lav-intensitiv drift

Habitatet

Gode vipemarker:

- Engsmark
- Beitemark
- Grasmark

Vipene liker:

- Kort gress
- Saktevoksende gress
- Glissen vegetasjon
- Vannkilde
- Meitemark
- Lite buskas
- Lav-intensitiv drift

Habitatet

Gode vipemarker:

- Engsmark
- Beitemark
- Grasmark

Vipene liker:

- Kort gress
- Saktevoksende gress
- Glissen vegetasjon
- Vannkilde
- Meitemark
- Lite buskas
- Lav-intensitiv drift

Habitatet

Gode vipemarker:

- Engsmark
- Beitemark
- Grasmark

Vipene liker:

- Kort gress
- Saktevoksende gress
- Glissen vegetasjon
- Vannkilde
- Meitemark
- Lite buskas
- Lav-intensitiv drift

Territoriet

Territoriumskart for Haukåsmarkene i 1992

35 reir fordelt på 22 territorier

Flerkoneri vanlig hos vipe

En hunn som ikke vil dele hann

NRK

Matvaner

Matvaner

NRK

Kleptoparasitter

Eggrøveri

Vipeegg er attraktiv mat for mange:

Kråke	Fiskemåke
Ravn	Gråmåke
Rev	Skjære
Grevling	Kaie
	Mår
	Mink
	Pinnsvin
	Med flere...

Eggrøveri

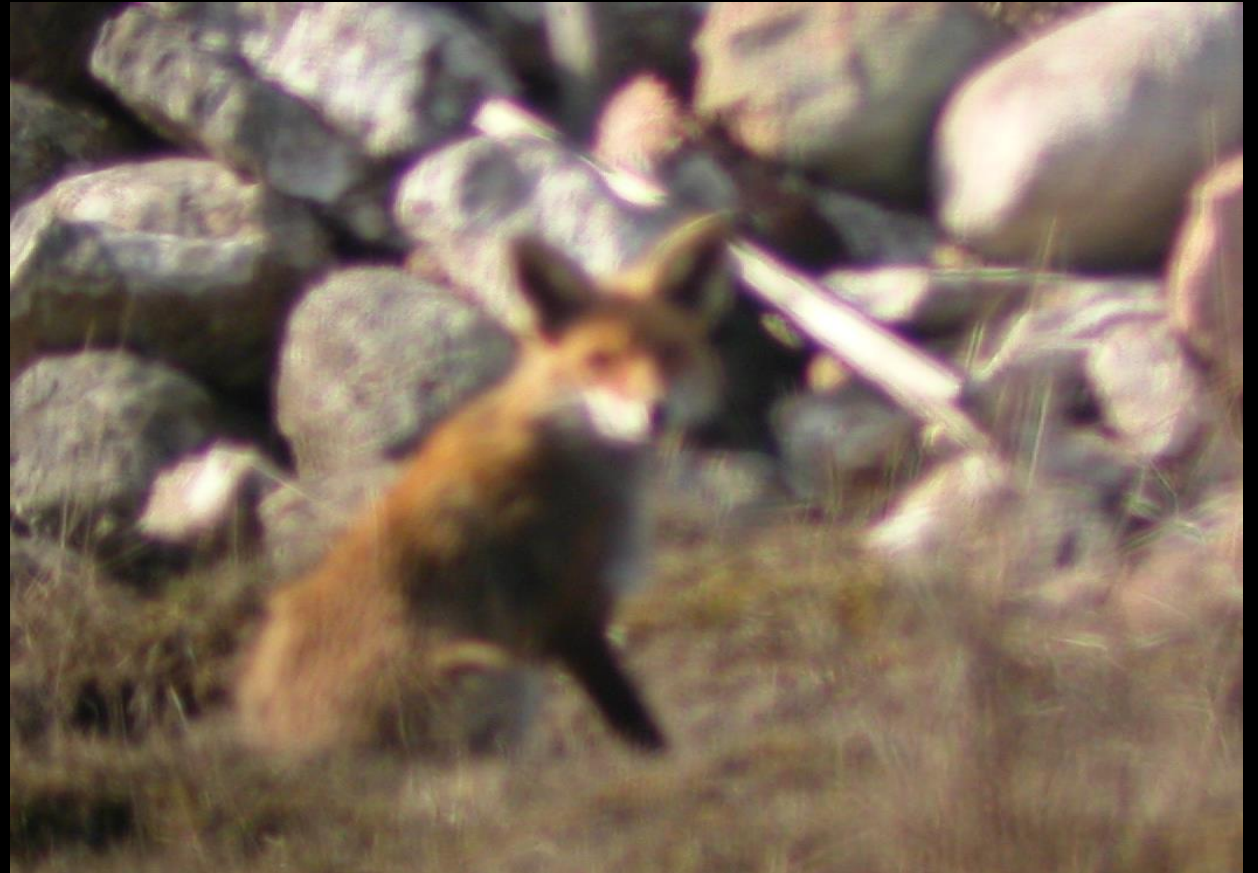
Felles reirforsvar

NRK

Eggrøveri

- Fellesforsvaret hjelper ikke mot dyr som rev og grevling
- Denne karen tok 38 reir på et av studieområdene våre en sesong

Eggrøveri

Reir plyndret på
nattestid av grevling
(på Jæren, filmet av
Magne Helleland)

Eggrøveri

En grevling til besvær

- Sporene til en sulten grevling
- Plyndret 15-20 reir per natt
- Tok > 70 reir i løpet av en sesong

Eggrøveri

En grevling til besvær

- Vi gikk til en smed og fikk laget bur – vipene kunne gå fritt inn og ut, men grevlingen var for stor
- Vipene aksepterte burene etter litt tilvenning

Eggrøveri

En grevling til besvær

- Grevlingen ga seg ikke med en gang

Eggrøveri

En grevling til besvær

- Men her ga han opp – det ble vel for mye gravearbeid

Eggrøveri

- Vi fikk laget mange bur og berget 154 reir fram til klekking på (på Öland 2003-2005)
- 271 reir ble tatt av rev, grevling og andre eggrøvere

En ekstra nytte av burene:

- De kunne gjøres om til feller

Fangst

Måling, ringmerking og blodprøver

Klekking

Et kull under klekking

Klekking

Et nyklekket kull varmer seg i sola

God kamouflasje

Ungevarming

NRK

Ungeperioden

- Vipene er reirflyktere og klekker med:
 - åpne øyne
 - dundrakt
 - utviklede bein
- De finner sin egen mat få timer etter klekking
- Først overflateinsekter, så etter 10-14 dager begynner de på meitemark

Ungeperioden

- Foreldrene sin jobb er å lede kyllingene til gode matområder

Ungeperioden

- Dødeligheten er ganske høy fram til to ukers alder

Ungeperioden

- Dødeligheten er ganske høy fram til to ukers alder

Ungeperioden

- Denne karen er 24 dager gammel

Del 2: Kartlegging av hekkegrupper

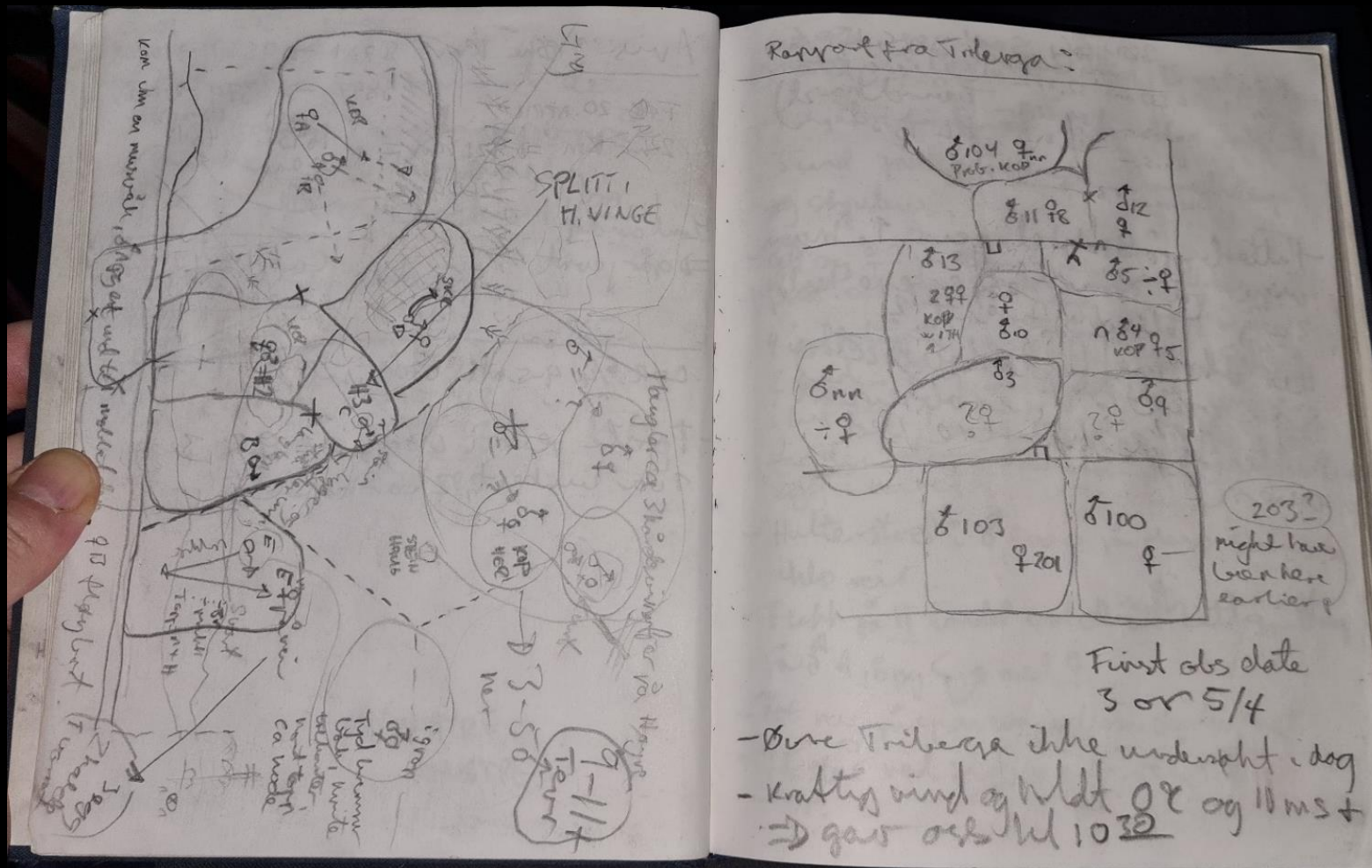
Fordel å sitte høyt i:

- Pop-up-skjul (kamouflasjetelt)
- Eller, klippe og sy skjul av presenning
- Skjul bør settes opp dagen før, og ikke for nært reir – da kan vipa sky reiret
- Også fint å observere fra bil

Telling

- Telle hanner i spillflukt og grensedisputter i perioden 1. april til 20. april.
- Ringe inn hannenes territorier på kartskisse.
- Telle reir/hunner noe seinere, fra 15. april til 15. mai.
- Flerkoneri? I en livskraftig hekkegruppe er det ca 1,4 hunner per hann. Hvis 1:1, så er gruppen sannsynligvis i nedgang.

Individuelle variasjoner i fjærdrakten

Hanner:

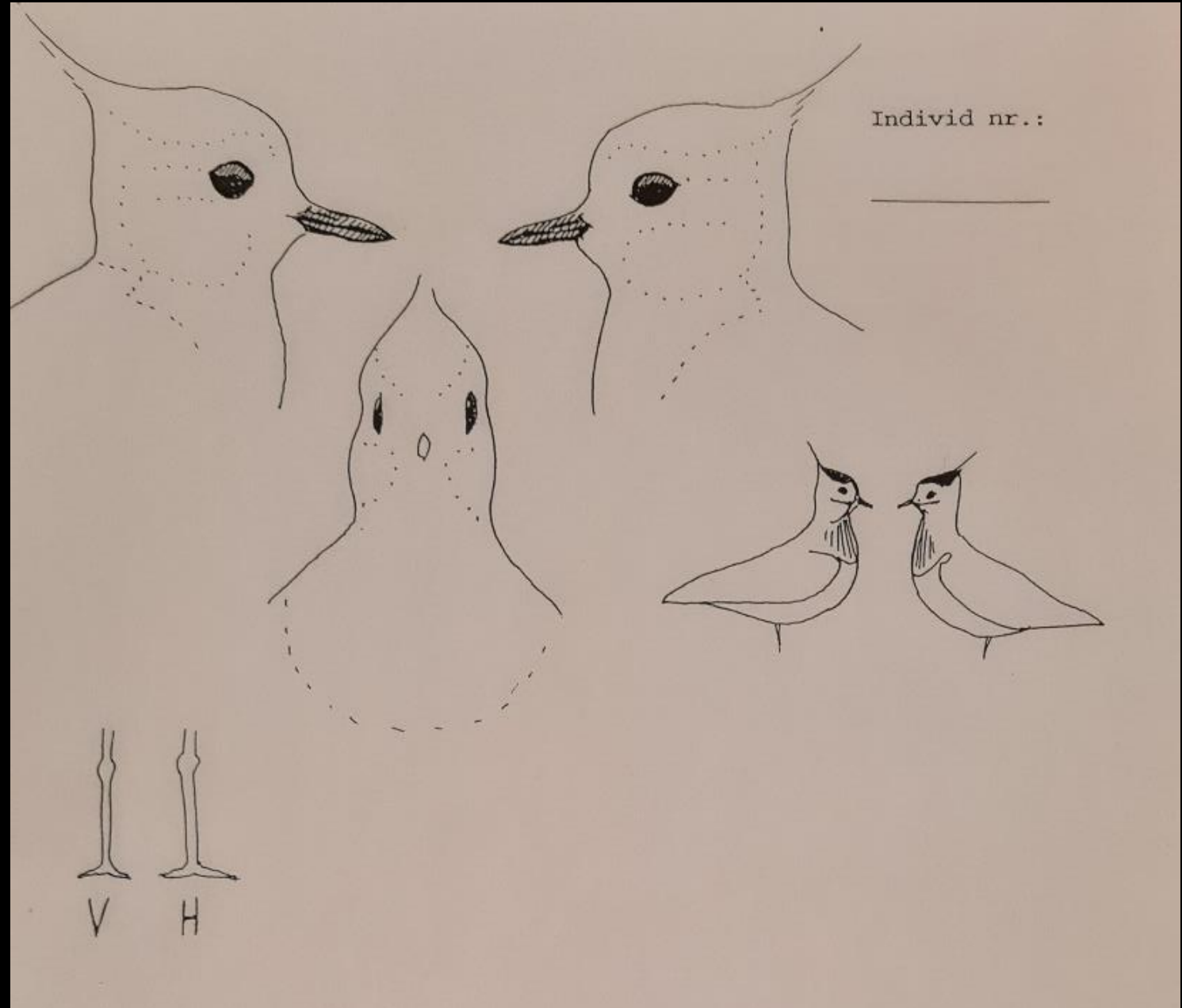

Hunner:

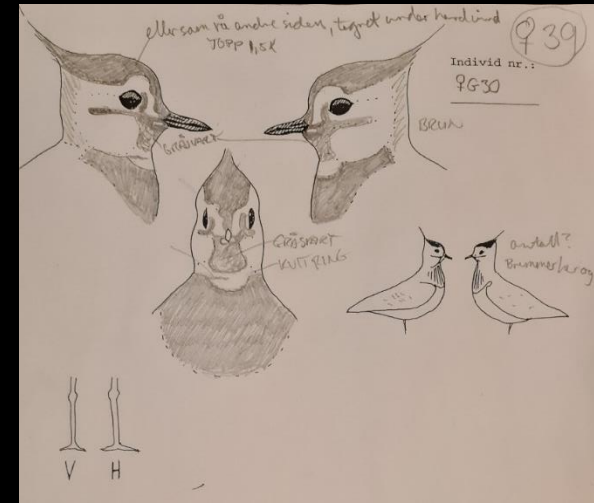
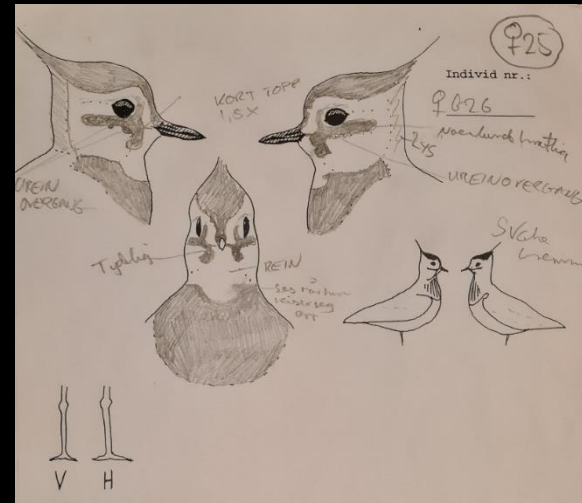
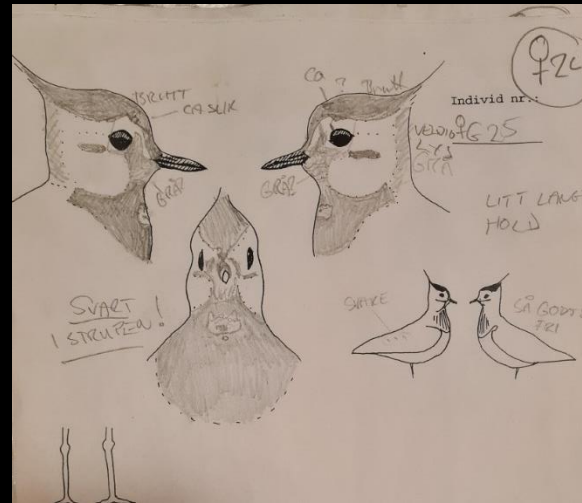
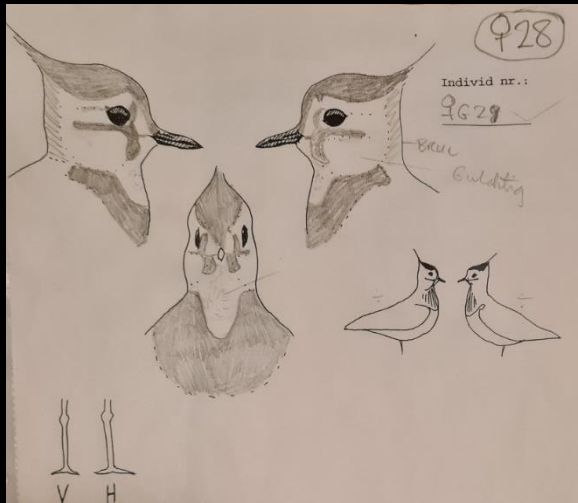
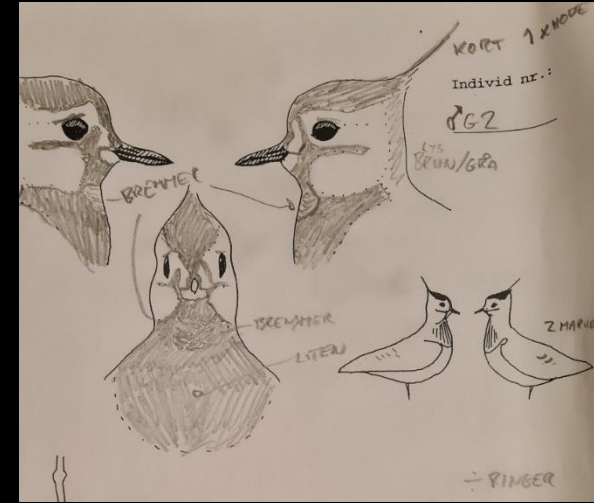
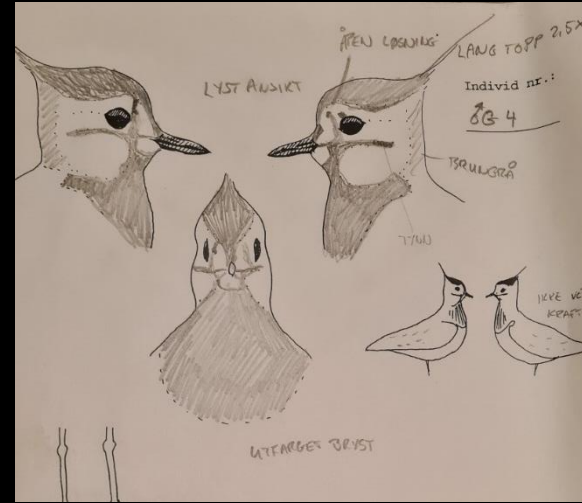
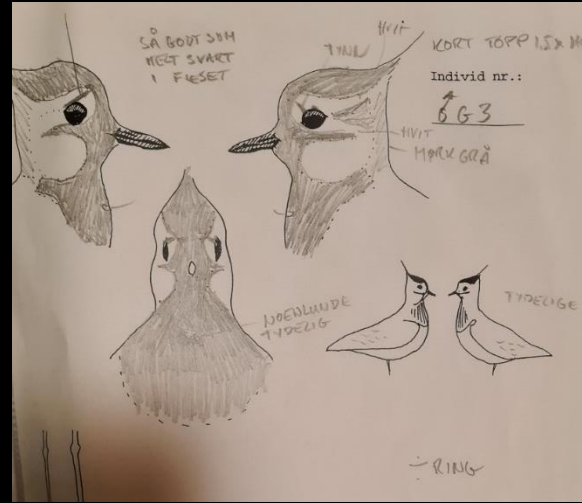
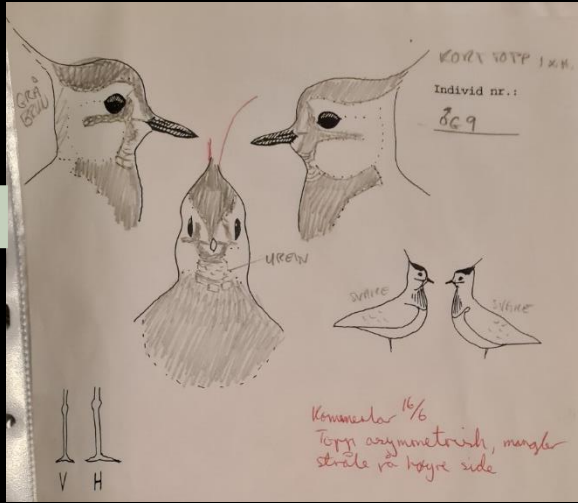

Individgjenkjennning

- Krever teleskop
- Vipemal (tegnet av Ingvar Byrkjedal)

Eksempel på slike skisser

Peiling av reir – overrettlinje

Reir → ●

Peiling av reir – overrettlinje

Reir → ●

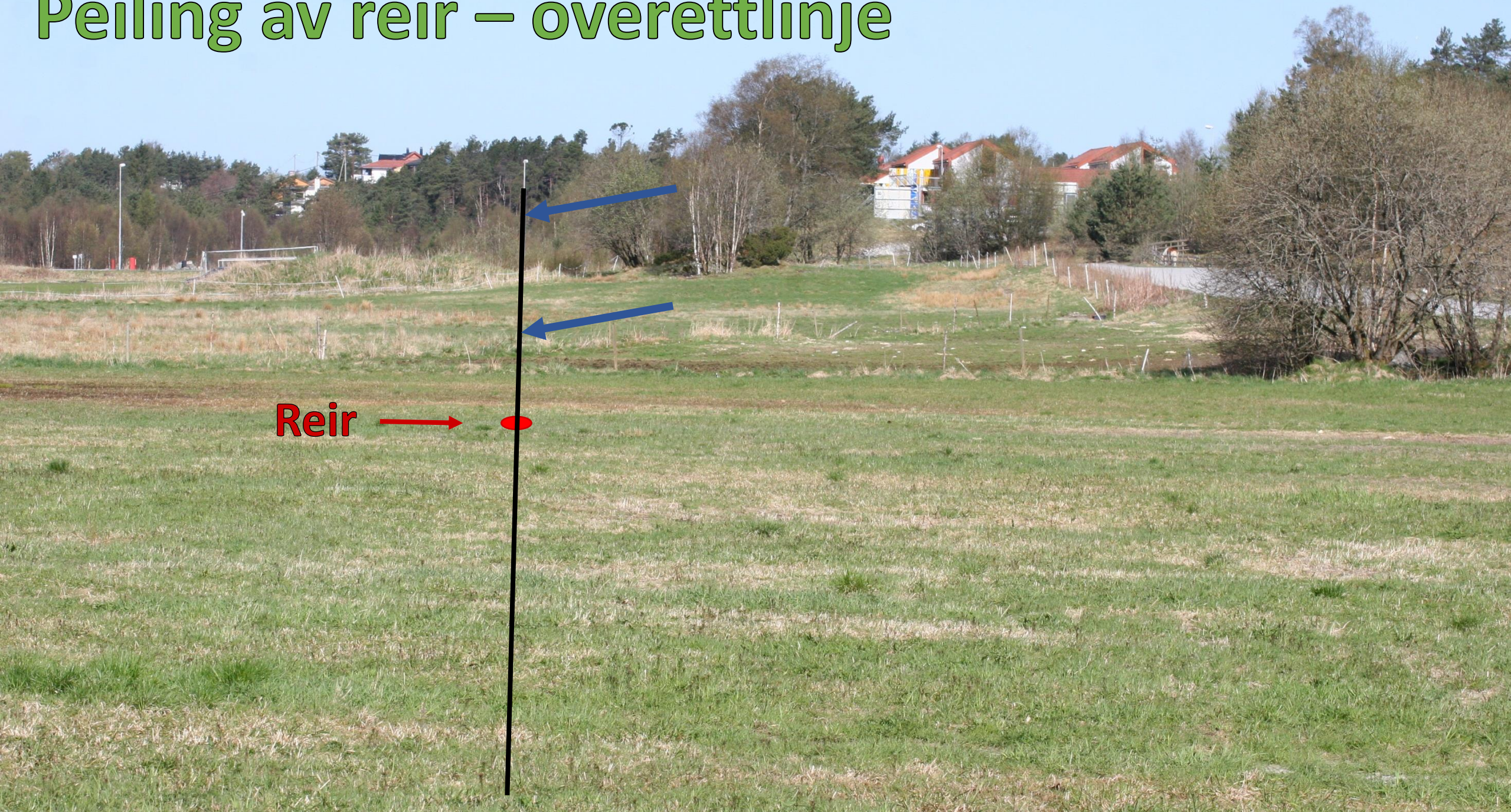
Peiling av reir – overrettlinje

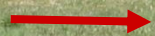
Reir → ●

Peiling av reir – overrettlinje

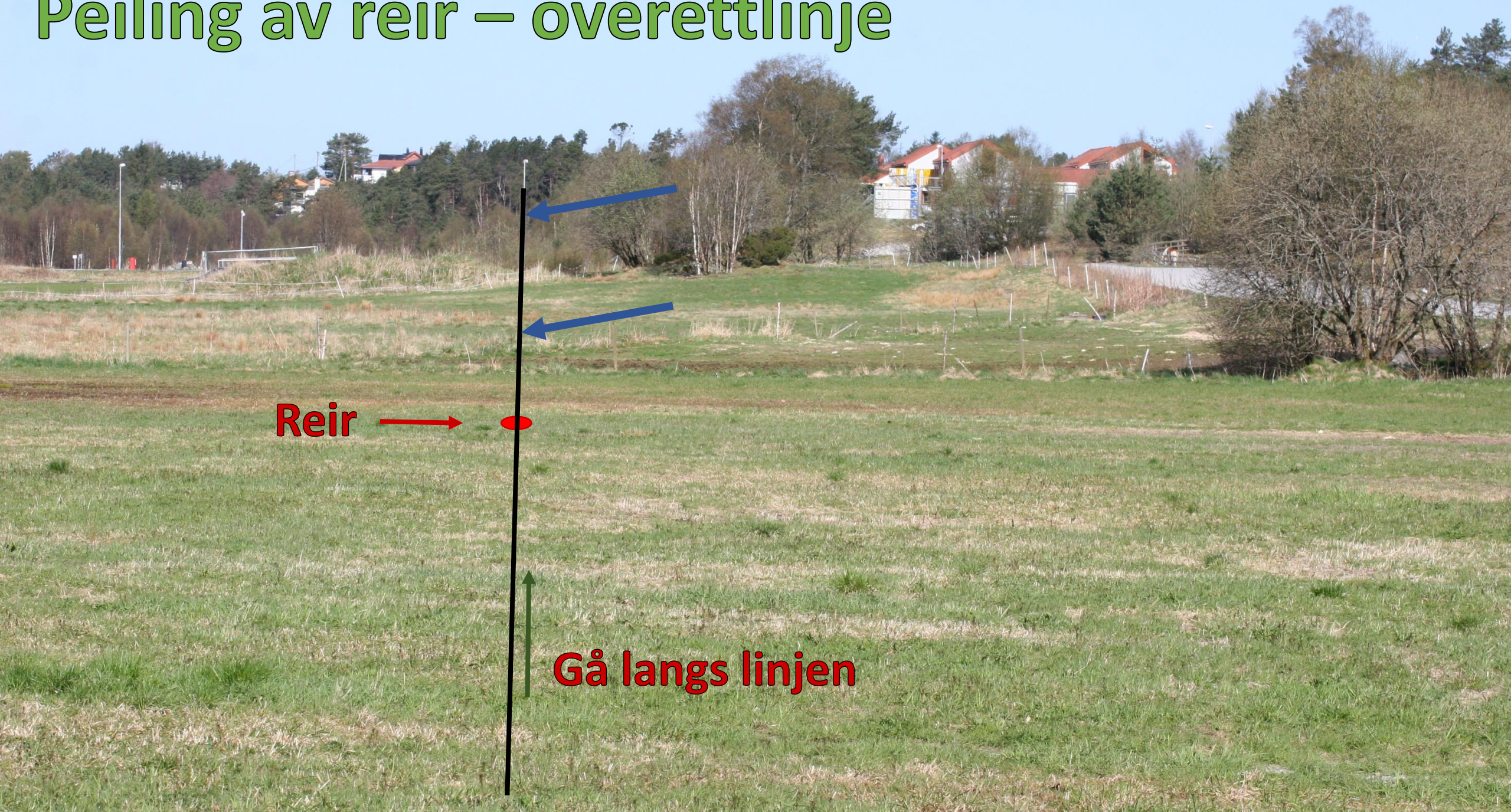

Reir

Peiling av reir – overrettlinje

Reir →

Gå langs linjen

Tap til jordbruksaktiviteter

NRK

Filmet av Lars Ågren

Merking av reir

Foto:
Magne
Helleland

Foto:
Morten
Gaathaug

Foto:
Lars
Ågren

Reiraldar og klekketidspunkt

- Eggene klekker etter at de er ruget i 24–28 dagar
- Klekkebrist oppstår 3–4 dagar før klekking. Nå kan piping høres fra egget
- 2–3 dagar seinere: Eggstann brukes for å knekke opp skallet

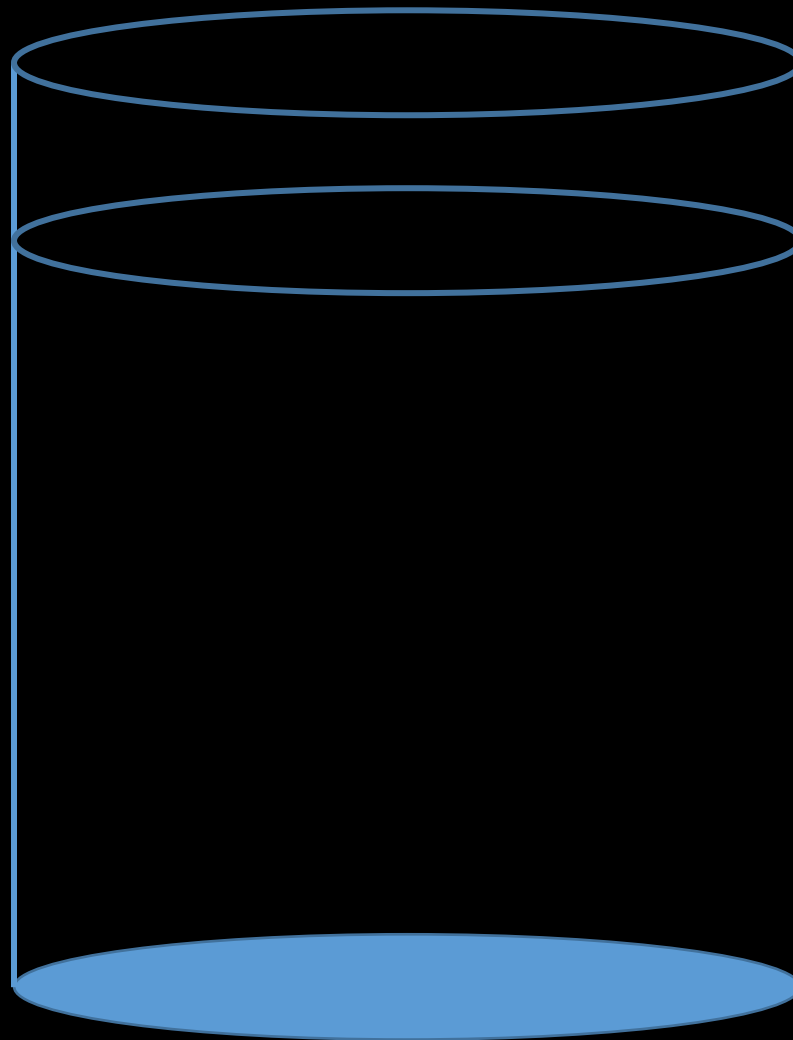

Reiraldar og klekkespunkt

Hvis det er viktig å vite
klekkespunkt, kan man
estimere eggaldar ved å måle
oppdriften til egg i vann

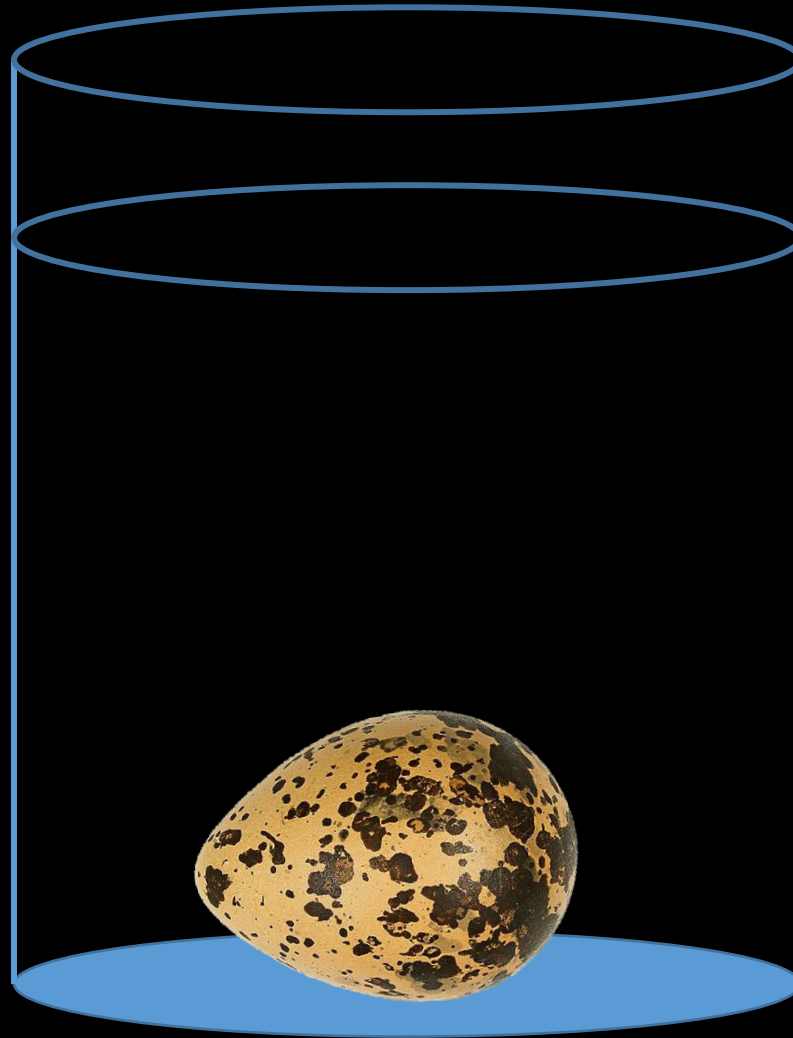
(Van Passen et al. 1984)

Reiraldet og klekketidspunkt

Hvis det er viktig å vite klekketidspunkt, kan man estimere eggaldet ved å måle oppdriften til egg i vann

(Van Passen et al. 1984)

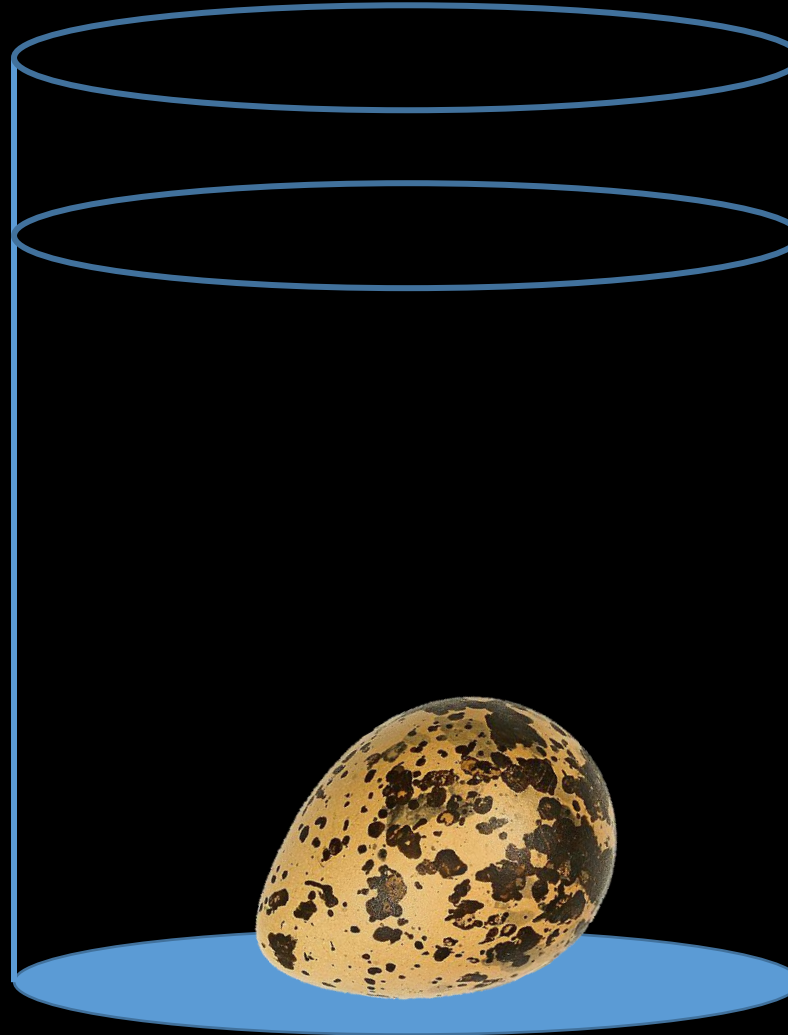

5 mm: 22 dager
3 mm: 18 dager
1 mm: 12 dager
Flytende 10-11 dager
90°: 9 dager
60°: 6 dager
40°: 3 dager
→ Flatt: nylagt

Reiralder og klekketidspunkt

Hvis det er viktig å vite klekketidspunkt, kan man estimere eggalder ved å måle oppdriften til egg i vann

(Van Passen et al. 1984)

5 mm: 22 dager

3 mm: 18 dager

1 mm: 12 dager

Flytende 10-11 dager

90°: 9 dager

60°: 6 dager

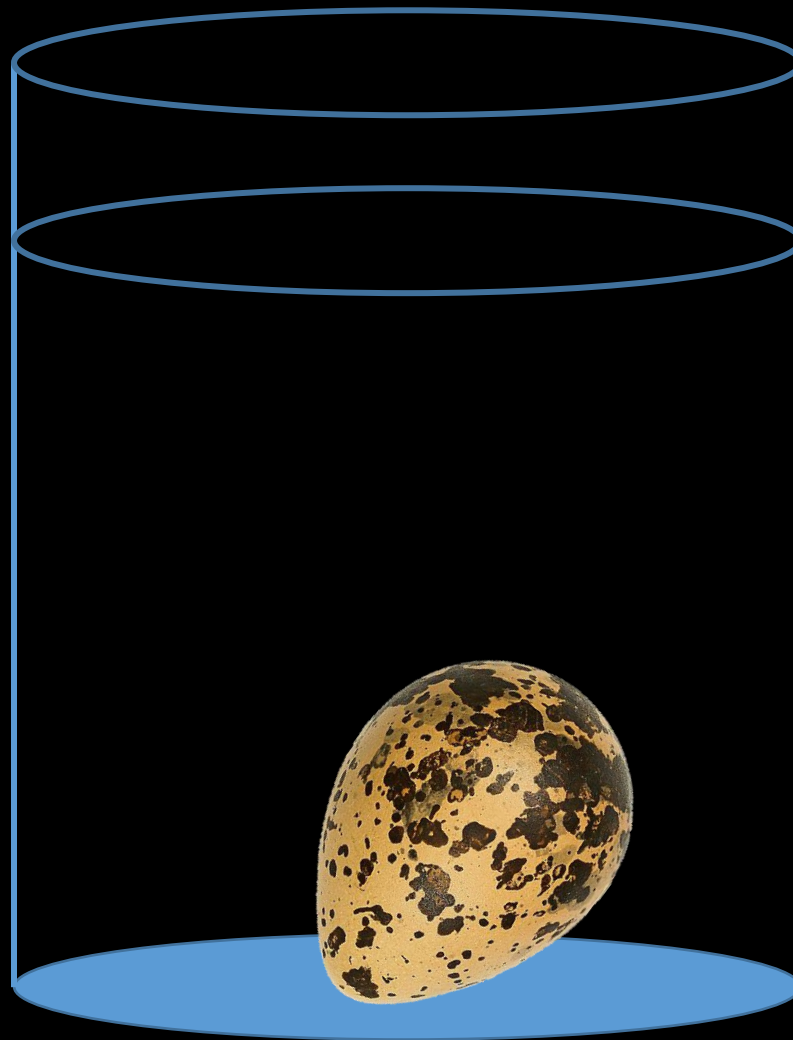
→ 40°: 3 dager

Flatt: nylagt

Reiraldet og klekketidspunkt

Hvis det er viktig å vite klekketidspunkt, kan man estimere eggalder ved å måle oppdriften til egg i vann

(Van Passen et al. 1984)

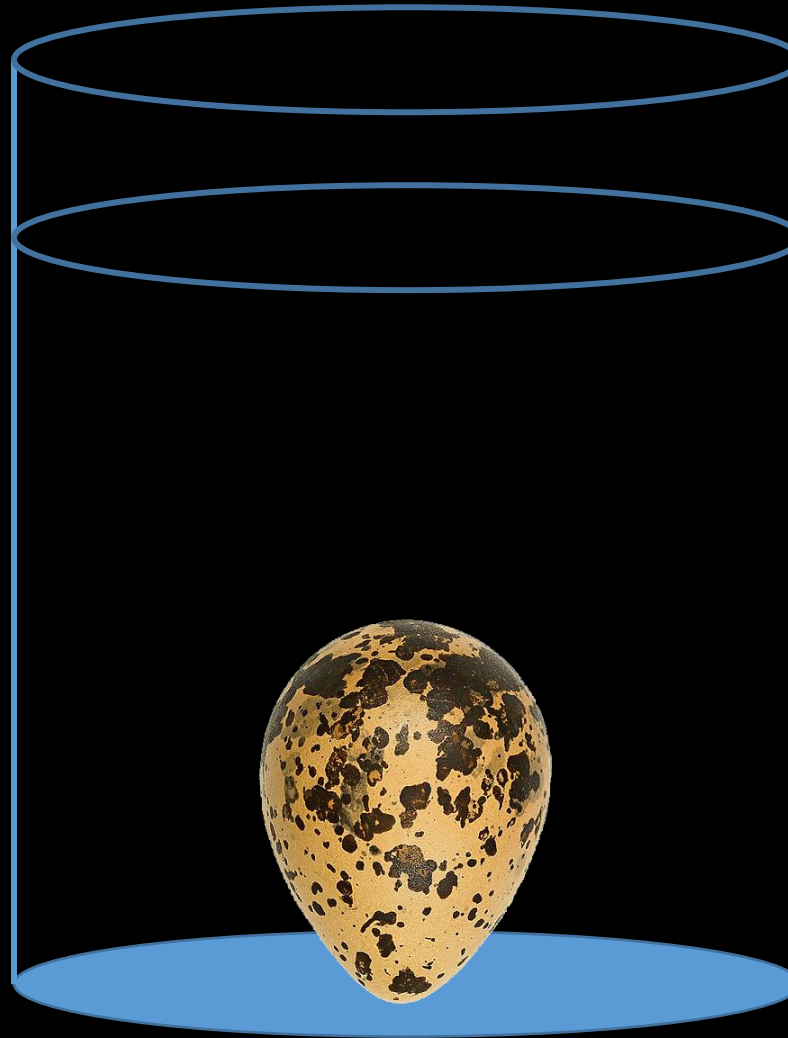

5 mm: 22 dager
3 mm: 18 dager
1 mm: 12 dager
Flytende 10-11 dager
90°: 9 dager
→ 60°: 6 dager
40°: 3 dager
Flatt: nylagt

Reiralder og klekketidspunkt

Hvis det er viktig å vite klekketidspunkt, kan man estimere eggalder ved å måle oppdriften til egg i vann

(Van Passen et al. 1984)

5 mm: 22 dager

3 mm: 18 dager

1 mm: 12 dager

Flytende 10-11 dager

→ 90°: 9 dager

60°: 6 dager

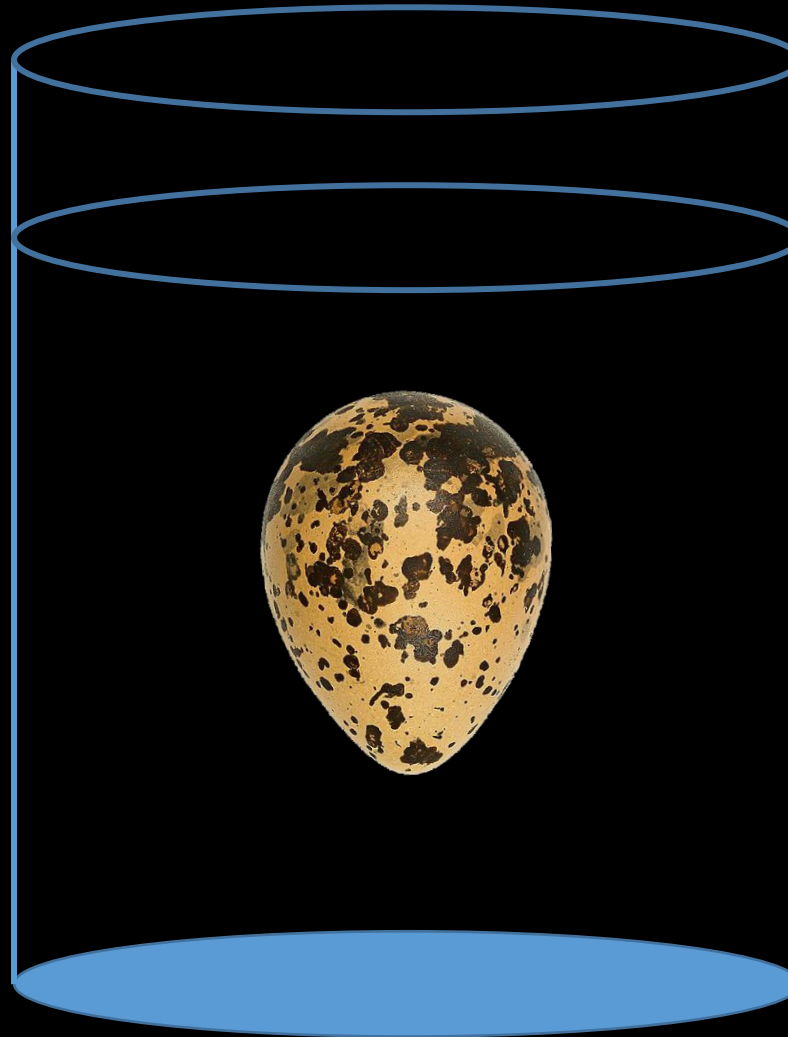
40°: 3 dager

Flatt: nylagt

Reiraldar og klekketidspunkt

Hvis det er viktig å vite klekketidspunkt, kan man estimere eggalder ved å måle oppdriften til egg i vann

(Van Passen et al. 1984)

5 mm: 22 dager

3 mm: 18 dager

1 mm: 12 dager

→ Flytende 10-11 dager

90°: 9 dager

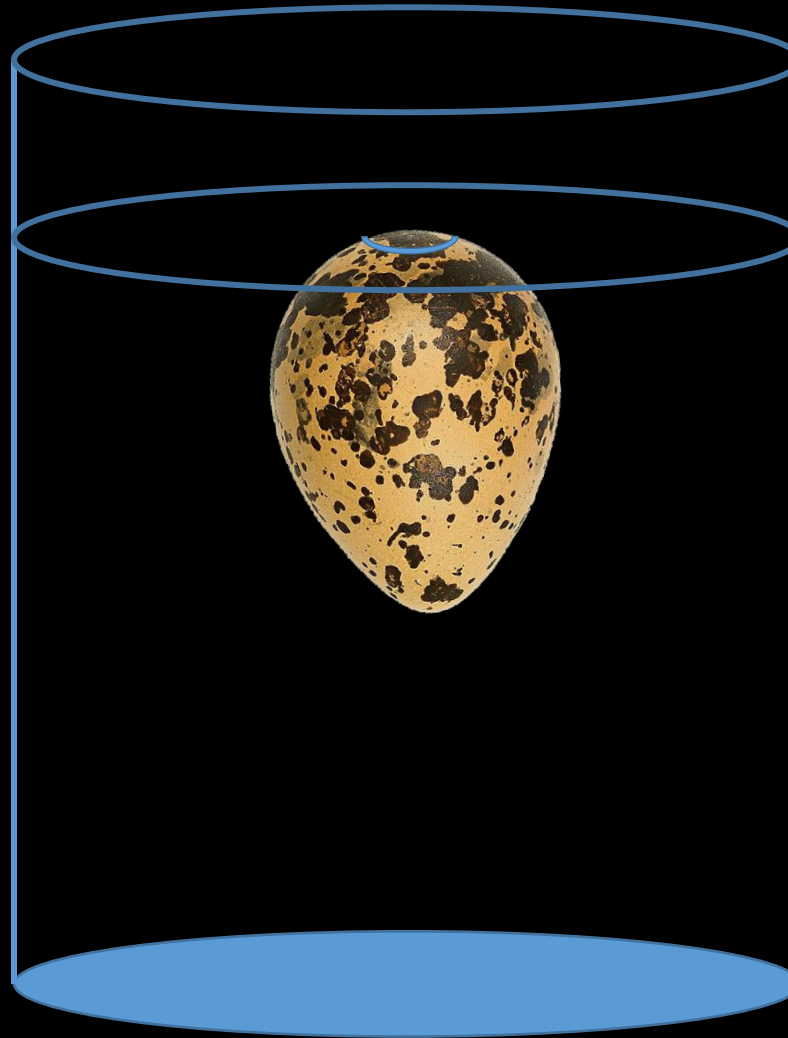
60°: 6 dager

40°: 3 dager

Flatt: nylagt

Reiraldet og klekketidspunkt

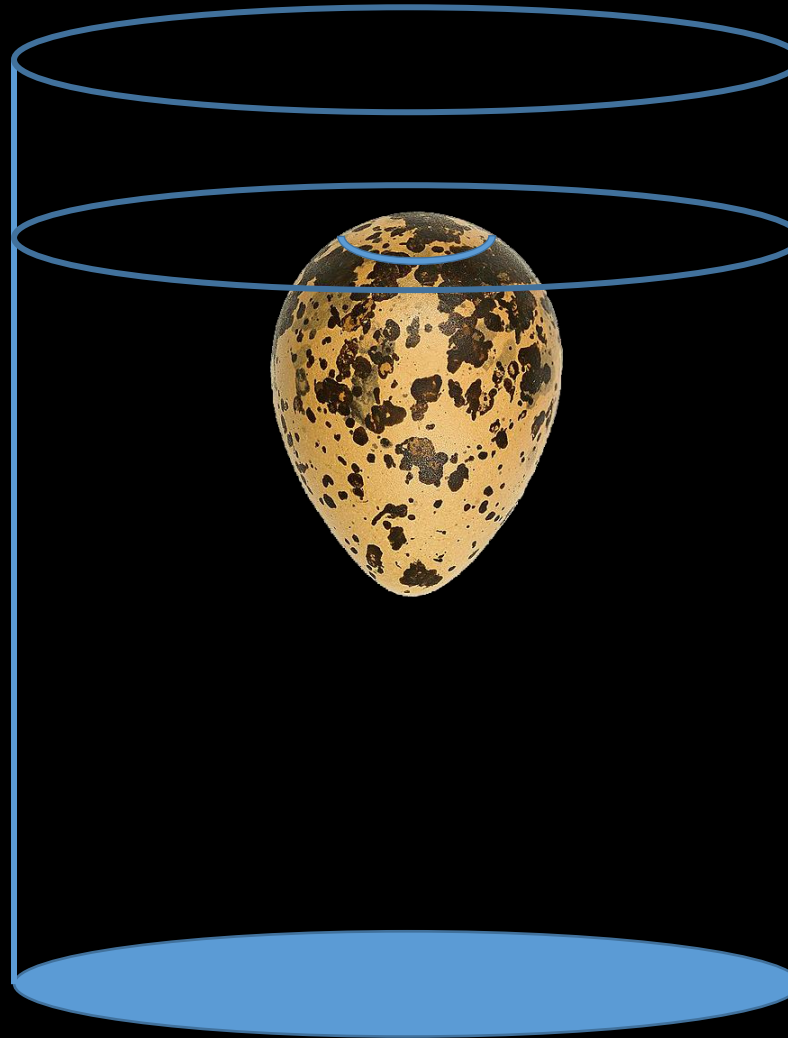
Hvis det er viktig å vite klekketidspunkt, kan man estimere eggalder ved å måle oppdriften til egg i vann
(Van Passen et al. 1984)

5 mm: 22 dager
3 mm: 18 dager
→ 1 mm: 12 dager
Flytende 10-11 dager
90°: 9 dager
60°: 6 dager
40°: 3 dager
Flatt: nylagt

Reiraldet og klekketidspunkt

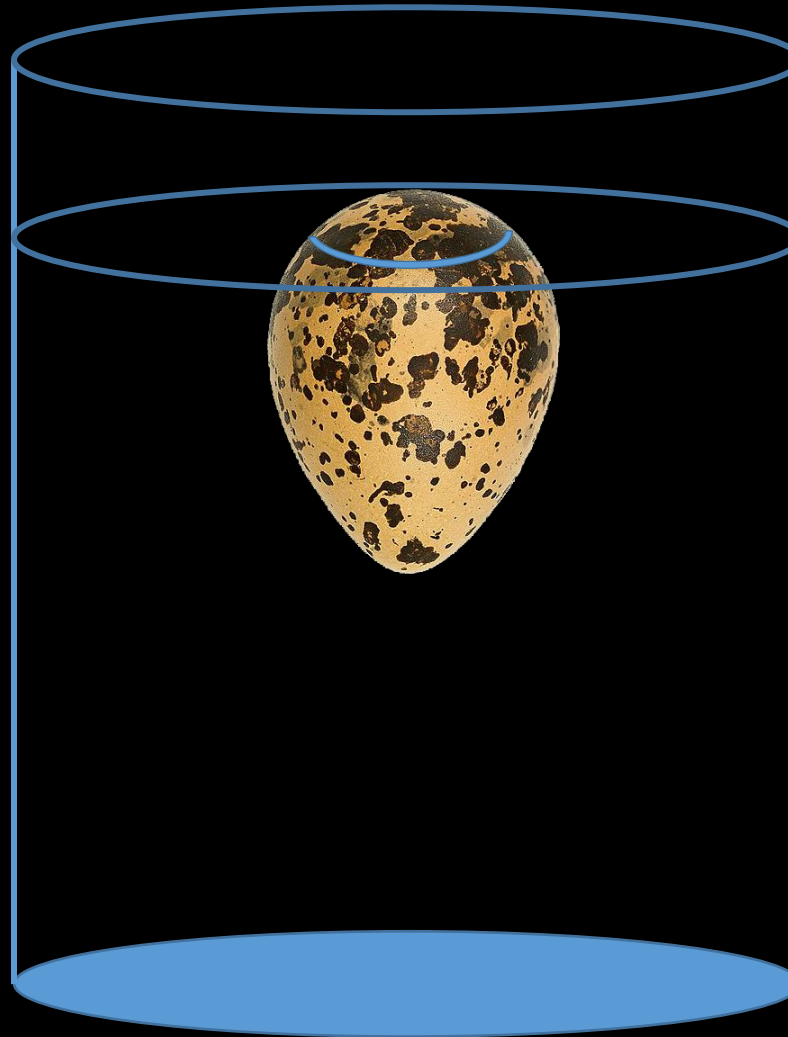
Hvis det er viktig å vite
klekketidspunkt, kan man
estimere eggalder ved å måle
oppdriften til egg i vann
(Van Passen et al. 1984)

- 5 mm: 22 dager
- 3 mm: 18 dager
- 1 mm: 12 dager
- Flytende 10-11 dager
- 90°: 9 dager
- 60°: 6 dager
- 40°: 3 dager
- Flatt: nylagt

Reiraldet og klekketidspunkt

Hvis det er viktig å vite klekketidspunkt, kan man estimere eggalder ved å måle oppdriften til egg i vann
(Van Passen et al. 1984)

→ 5 mm: 22 dager
3 mm: 18 dager
1 mm: 12 dager
Flytende 10-11 dager
90°: 9 dager
60°: 6 dager
40°: 3 dager
Flatt: nylagt

Klekking eller eggrøveri?

- Små eggskallfragment (ca 1-3 mm) blandet inn i bunnmaterialet i reirskålen bekrefter klekking.
- Under klekking fjerner foreldrene de store eggeskalldelene, så finner man større eggeskalldeler på marken, kan ungene enten være klekket eller tatt av en eggrøver.
- Skallrester fra et klekket egg mangler den butte enden. Er egget knekt opp på en annen måte, er det nok røvet.
- Pattedyr plyndrer oftest om natten, mens tap på dagtid oftest skyldes fuglepredasjon.
- Grevlingen vil ofte spise eggene i reiret, mens reven gjerne tar dem med seg.

Estimere ungeproduksjon

- Varslende foreldre etter klekking tyder på unger i området.
- Ungene varmes jevnlig av foreldrene de første to ukene. Ungevarmingsposituren er gjenkjennelig.
- Foreldre med ganske små unger kan forflytte seg opp til et par km unna til fuktige områder, så verdt å sjekke dammer og fuktig for kyllinger i en sektor på noen kilometer rundt reiret.
- Slåssing mellom voksne vipere i denne perioden handler vanligvis om ungeforflytninger.

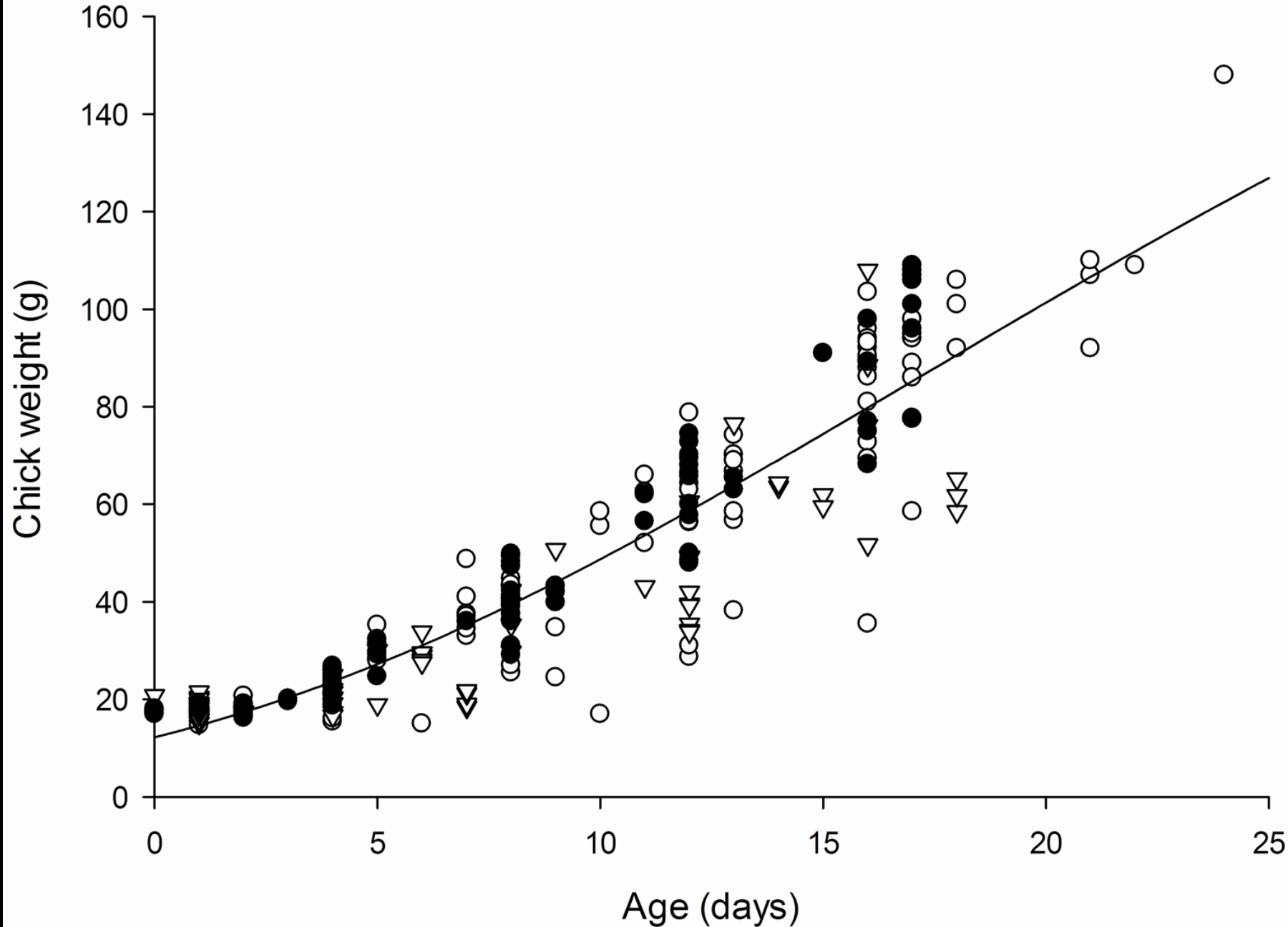
Ungevekst

Unger av monogame par ○ (n = 89)

Unger av førstehunn (polygyni) ● (n = 127)

Unger av andrehunn (polygyni) ▼ (n = 71).

Unger av sekundære hunner (▼) vokser saktest

Vipa er en paraplyart

- Andre fugler legger reirene sine innenfor vipas forsvarsparaply for å dra nytte av vipas fellesforsvar
- Så, når vi verner vipa, verner vi også disse artene!

Sandlo
Rødstilk
Tjeld
Svarthalespove

Enkeltebekkasin
Sanglerke
Storspove

Takk for oppmerksomheten!

Mer om vipen finnes i boken min →

Utdrag, omtaler og bestilling på:

vanellus.no

(kan også kjøpes her nå :)

NRK-snutter er hentet fra et «Ut i naturen»-program som Ingvar Byrkjedal og jeg lagde i samarbeid med NRK i 1999.

Takk for godt samarbeid til: Ingvar Byrkjedal, Terje Lislevand, Donald Blomqvist, Richard H. Wagner, Jakob Augustin, og andre som jeg har delt en termos med i grønne skjul på vipemarkene.

